

КАРПАТСЬКИЙ

◆ Т. ДУГАЄВА, мистецтвознавець:

Непересічний хист Опанаса Шевчукевича спонукає до роздумів. Його пластика, поезія та проза віддзеркалюють глибоке світосприйняття. «Не лише людина живе, а все, що довкола, живе. Кожна річ має свою власну мову. І дерево, і квітка, і камінь... Нам треба йти крок за кроком з природою, бо ми звичайні її діти. ... Людина ... творить з нею одну природну цілість» (газета «Час», 15 травня 1939 р.). У цих словах Шевчукевича знаходимо ключ до розуміння філософії його творчості, яка є оригінальним і цікавим явищем у мистецтві.

Принагідно згадаю і про поезію Опанаса (так він сам підписував свої твори), що забарвлені світлим і ширим почуттями: Так мило, так любо кругом — Весна розвинулася пишна, ... У розкоші дихає все, Бо сонця райське цілування Пробуджує все до життя.

Часами його вразливу душу огортала тяжка туга і гіркота:

І знову я впав...

І в пропасті пропав...

Себе забув...

І потонув...

І скали болючо

На мене повалилися.

... Але я знову піднімуся

І понад всі світи вознесуся!..

У доробку Шевчукевича-скульптора — пластика малих форм, тобто дрібні теракотові фігурки та портрети узагальнених, виразних форм. На перший погляд, його твори мають чудернацький і незвичний вигляд. Більшість з них позбавлені академічної пригладженості, правильності, а відтак будь-якої зовнішньої поверхової краси. Спілкування з ними непросте, і глядач проходить складний шлях від повного заперечення до хвилюючого моменту осягнення і прийняття. Бентежить загострено-гротесковий вигляд постатей людей, обличчя яких спотворені гримасами болю, жалю або страху. Дивують zdeформовані фігури з порушеними пропорціями, небачені маски, привиди. Рвучка ексцентрична вдача скульптора вела його до цього мистецького прийому перебільшення, коли загострення форми та зображувальних засобів дозволяє підсилити виразність характерів, передати глибокі почуття, тонкі нюанси людської психіки та підсвідомості.

Опанас любив ліпити «звіряток». Серед них — цілком реалістично вирішені кумедні пташенята, затишно згорнуті клубочком коти. Є й загадкові істоти, що нагадують тотеми (обожені сили природи, священні тварини). Це чужаїстри, лелеки... Його твори дають поживу до роздумів та їх осмислення. Приміром, поруч з традиційно трактованими образами скульптор працював над подвійними скульптурними портретами. «Голова старої», «Юнак», «Хлопчик

САМОРОДОК

мають на звороті рельєфне зображення: маску-примару. Це, можливо, друге «я» людини, «внутрішній» голос або своєрідний оберіг.

З творів, що збереглися у репродукціях (оригінали залишилися у музеях Берліна та Праги) бачимо, що митець перебував у пошуках розв'язання вічних питань протистояння добра і зла, життя і смерті.

Видається, що найближчими глядачеві є релігійні мотиви (ангели, люди в молитві), а також тема материнства та жінки. Вони набувають яскравого пластичного втілення завдяки максимально виразним силуетам, узагальненим спрощеним об'ємам, спокійним ритмам плинних ліній та експресії рухів.

Для глибшого розуміння природи творчості Опанаса Шевчукевича слід співставити його мистецтво з художньою атмосферою Європи 20-х років, куди привела його нелегка доля з маленької карпатської Виженки. На той час там відчутними були ще впливи імпресіоністів. Але сили набрав експресіонізм, з властивими йому емоційною напругою, драматичним підтекстом, пафосом ідей жахів та трагедій, а також вкрай загостреною формою пластичного виразу (деформації, зміщення пропорцій, інфантильний «дитячий» малюнок тощо). У Німеччині працювала видатна художниця-графік Кете Кольвіц, з якою дружив Опанас Шевчукевич, а також такі могутні таланти, як Отто Дікс, Георг Грос, Ганс Грундіг та інші. Тому не дивно, таке концентроване творче середовище, мистецтво експресіоністів значно вплинуло на формування самотнього таланту українського скульптора-самоука. До творів Шевчукевича прихильно ставилася критика. З'являються рецензії у французьких та берлінських часописах з оцінками його творчості. Деякі з них процитовані у чернівецькому журналі «Самостійна думка» за січень 1933 року. Антон Міллер: «У Фрайбурзі є... 27-літній студент, українець з тяжко вимовним ім'ям Опанас Шевчукевич — чудовий і талановитий пластик». Ернст Йозиф: «У Фрайбурзі відбувається вистава на Зальцштрассе. Бачимо пластичні праці Шевчукевича. Він є творцем зовсім талановитим і буйної уяви. В кожнім разі визначний артист...»

Після повернення до Чернівців Шевчукевич попри всі незгоди (ув'язнення, життєва скрута) не полишає мистецтво та продовжує практикувати як лікар. Проте його творчість не здобула очікуваного яскравого продовження.

Нещодавно буковинці мали чудову нагоду відвідати першу персональну виставку Опанаса Шевчукевича у Чернівцях. Вона стала помітним кроком у вивченні його мистецького злету у 20-х—40-х роках в контексті європейського мистецтва та осмислення причин творчого знеслення в рамках соцреалізму 50—60-х років. Та ми, можна сказати, лише на півдорозі до глибокого пізнання як самої творчості цього унікального самородка, так і тієї атмосфери, в якій вона зароджувалася.

МБ. 25.04.92